

Урок № 19

Тема. *Текст як середовище функціонування мовних одиниць. Основні ознаки тексту: зв'язність, комунікативність, членованість, інформативність. Текст у професійному спілкуванні. Зміст і будова тексту. Складне синтаксичне ціле.*

Мета: повторити відомості про текст; удосконалювати орфографічні та пунктуаційні вміння учнів; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу орієнтувати одинадцятикласників на вибір майбутньої професії.

Внутрішньо-предметні зв'язки: орфографія, пунктуація.

Міжпредметні зв'язки: економіка, спорт, анатомія, геополітика.

Тип уроку: урок розширення й поглиблення знань та розвитку практичних умінь.

ХІД УРОКУ

I. Мотиваційно-організаційний етап

1. Робота з таблицею

► Прочитайте зміст таблиці. У якому стовпчику подано текст? За якими ознаками ви це з'ясували? Аргументуйте свою точку зору.

I	II	III
Для кожного з нас очевидним є те, що інфляція пов'язана із зростанням цін.	Для кожного з нас очевидним є те, що інфляція пов'язана із зростанням цін. Основою відносин власності є привласнення. Квартирна плата є ціною за послугу, яку надає власник житла	Для кожного з нас очевидним є те, що інфляція пов'язана із зростанням цін. Разом з тим виникає цілком природне питання: чи будь-яке зростання цін є інфляційним за своєю природою? У вузькому значенні інфляція може бути представлена як процес обезцінення грошей

II. Процесуально-діяльнісний етап

1. Конструктивна вправа

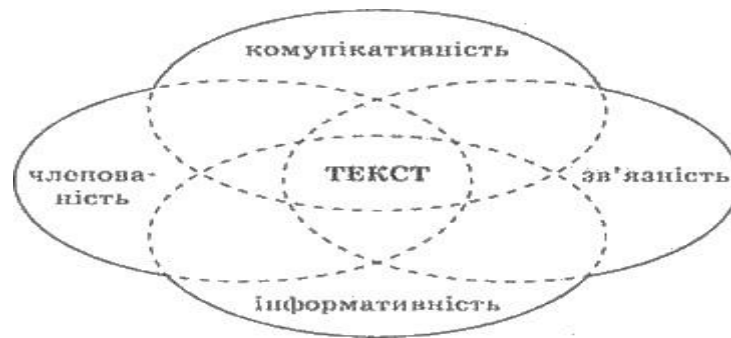
► Сконструйте текст із наведених речень.

1. Вона де знала. 2. Коли їй було десять років, були дозволені вистави українською мовою, але виключно па сільську тематику. 3. Досить перечитати її листи. 4. Зокрема — самотність Лесі Українки. 5. Вона входила в літературу, з якої не було виходу. 6. Самотність українського письменника нелюдська. 7. Вона писала мовою, яка була заборонена ще до її народження (Валуєвський циркуляр, 1863).

2. Робота з діаграмою

► Ознайомтеся з діаграмою «Текст та його основні ознаки». Розкрийте поняття «текст», «зв'язність», «комунікативність», «членованість», «інформативність». Якими ще ознаками тексту можна доповнити діаграму?

Текст та його основні ознаки



Матеріал для довідок

Текст — це висловлювання, яке складається з кількох речень, має певну змістову й структурну завершеність.

Комунікативність реалізується в спрямованості тексту на відповідного адресата.

Членованість — текст може членуватися на комунікативні одиниці нижчого рангу (складне синтаксичне ціле, фрази), яким відповідають (хоч і не завжди) мовні одиниці — абзац і речення.

Зв'язність — усі мовні елементи в тексті пов'язані між собою за логікою та структурою.

Інформаційність — текст акумулює інформацію та служить засобом її передачі.

Цілісність тексту полягає в тому, що в ньому вичерпно викладено тему, а виклад підпорядковано досягненню поставленої мети.

Завершеність тексту — необов'язкова ознака притаманна лише конкретним текстам із визначеними межами.

Лінгвістичне дослідження з відновленням

► *Перепишіть текст, вставте потрібні орфограми.*

СУТНІСТЬ РИНКУ

Мабуть, найпопулярнішим словом сьогодні в нашому суспільстві як на побутовому рівні, так і в наукових працях, публіцистиці є слово «ринок». Зумовлено це переходом (У, у) країни в нову систему координат, якою для нас є ринкова економіка.

З давніх часів ринок визначали як місце (ринкова площа), де здійснюється купівля або продаж товарів. Ос., чому у багатьох слово «ринок» асоціюється з базаром —

місцем обміну виробле(нн,н)их благ. Це так лише частково. Ринок — поня(тт,т)я біл..ш широке і містке. Це і магазини, універмаги, універсами, різні палатки, де купуют..ся продукти харчува (нн,н)я, одяг, взу(тт,т)я, товари щоде(нн,н)ого вжитку. Є ринки, на яких продаються і купуют..ся ці(нн,н)і папери (акції, облігації),— фондові біржі. На товарних біржах, де пропонуються товари (зерно, цукор, цемент) за стандартними якіс(т)ними показниками, покупці та продавці вступають.. у конкретні відносини.

Два учас(т)ники або біл..ше беруть на себе юридичні з(о,а)бов..язи(нн,н)я, якими визначаються їхні дії та відповідал..ніст.. Ці та інші відносини між продавцями і покупцями з нр..воду існуючих та потенційних товарів утворюють.. ринки (З журналу).

- Поясніть, чому текст має таку назву? Запропонуйте і запишіть свій варіант.
- Складіть план тексту.
- Запишіть ключові слова цього тексту.

III. Контрольно-рефлексивний етап

1. Бесіда за питаннями

1. Що називається текстом?
2. Які ознаки тексту є основними? Охарактеризуйте їх.
3. Яка ознака тексту є необов'язковою, чому?

IV. Домашнє завдання

► Дібрати 3-4 тексти різного спрямування (технологічного, природничо-математичного, спортивного, економічного) та визначити в них ключові слова, придумати заголовки.

УРОК № 20

ТЕМА. Актуальне членування речення. Способи зв'язку речень у тексті. Класифікація текстів за сферою використання, метою, структурними особливостями. Види текстів у діловому, професійному мовленні. Тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення. Основні види переробки тексту.

Мета: ознайомити учнів з поняттями «складне синтаксичне ціле», «актуальне членування речення» та способами зв'язку речень у тексті; розвивати вміння робити якісний конспект лекції; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу орієнтувати одинадцятикласників на вибір майбутньої професії.

Міжпредметні зв'язки: економіка, російська мова, біологія.

Тип уроку: урок здобуття нових знань та формування практичних умінь.

ХІД УРОКУ

I. Мотиваційно-організаційний етап

II. Ознайомлення з темою та планом лекції

► Учні записують тему й план у зошит.

Зміст і будова тексту

План

1. Способи зв'язку речень у тексті.
2. Актуальне членування речення.
3. Абзац і складне синтаксичне ціле.
4. Рубрикація як один з видів членування тексту.

III. Процесуально-діяльнісний етап

1. Навчальна лекція з візуалізацією

► Законспектуйте лекцію. Поставте запитання вчителю.

Текст — це сукупність речень, що пов'язані змістом і мовними засобами. У кожному наступному реченні використана попередня інформація, що й становить змістовий зв'язок між його частинами (реченнями, абзацами). Мовні засоби тексту, що виступають для зв'язку, — узгодження форм часу і способу дієслів, займенники, синоніми, сполучники тощо.

Залежно від комунікативного спрямування та інформативної мети висловлювання речення поділяють на дві основні частини: дане (тема, відоме) і нове (рема, повідомлюване).

Дане — частина речення, яка містить відому інформацію і зумовлена ситуацією спілкування.

Нове — частина речення, що містить основний зміст висловлювання, те нове, що повідомляється.

Розподіл речення на дане і нове (актуальне членування) не має прямого зв'язку з поділом його на члени речення: до нового можуть входити підмет і другорядні члени речення. Речень без нового немає, а без даного є, тобто все речення може бути новим. Наприклад, у тексті «Я впізнаю Ти. Вона пливе, чиста і біла, спрагла неземних розкошів, прозора і легка...» (М. Коцюбинський) перше речення становить лише нове, а в другому з'являється дане (вона), остання інформація (пливе, чиста і біла, спрагла неземних розкошів, прозора і легка) належить до нового.

У кожному тексті є основна думка, те головне, заради чого створюють текст. Думка в тексті розвивається.

Те, про що говориться в тексті, називають темою. Вона найчастіше відображена у заголовку. Тема — ознака будь-якого тексту. Крім того, тема може членуватися на підтеми (мікротопі).

Частиною тексту, в якій розкривається зміст підтеми (мікротопі), є абзац. Речення, охоплені абзацом, як правило, тісно пов'язані і складають складне синтаксичне ціле (ССЦ). Але ССЦ не слід змішувати з абзацом. Так, у діалогічному мовленні в окремий абзац виділяють слова кожного зі співрозмовників. Отже, абзац — це стилістико-композиційна мовна одиниця, а ССЦ — структурно-семантична.

Рубрикація — це членування тексту на складові частини, графічне відокремлення однієї частини від іншої, а також використання заголовків, нумерації та ін. Часто використовується в офіційно-діловому стилі. Рубрикація є зовнішнім вираженням композиційної будови ділового папера. Ступінь складності рубрикації залежить від обсягу, тематики, призначення документа. Найпростіша рубрикація — поділ па абзаци.

Абзац — це відступ у правому початковому рядку, яким починається виклад нової думки у тексті, а також фрагмент тексту між двома такими відступами. На письмі абзац виділяється відступом вправо. Перші речення абзацу вимовляються з більшою силою голосу. Між абзацами паузи довші, ніж між реченнями в середині абзацу.

Типовий абзац має три частини: зачин (формулюється мета абзацу, тобто повідомляється, про що йтиме мова); фраза (міститься основна інформація абзацу); коментарі (підбивається підсумок того, про що говорилося в абзаци).

Вважається, що середня довжина абзацу — це 4-6 речень. Проте в текстах документів бувають абзаци, що складаються з одного речення. Однак якою б не була його довжина, слід пам'ятати, що це внутрішньо замкнене смислове ціле.

Щоб не утруднювався процес читання й опрацювання документа, у ділових паперах рубрики нумеруються. Існує дві системи нумерації — традиційна й нова.

2. Лінгвістичне спостереження

► Прочитайте текст I. Яку систему рубрикації використано в ньому?

► Обґрунтуйте належність поданого тексту до складного синтаксичного цілого.

Текст I

Людина — це відкрита саморегулювальна система, що існує на основі взаємодії із зовнішнім середовищем, обмінюючись із ним речовинами, енергією та інформацією.

Людина — представник білково-нуклеїнової форми життя, і їй притаманні всі загальні властивості життя:

- (само)організація — цілеспрямованість, тобто внутрішня впорядкованість, взаємодія елементів, що забезпечує цілісність системи, робить її більшою за суму складових частин;
- регуляція — цілеспрямована зміна стану системи завдяки прямим і зворотним зв'язкам;
- адаптація — відповідність організації та поведінки системи умовам її функціонування і розвитку в навколишньому середовищі;
- неперервність життя, що забезпечують генетичні механізми збереження і передавання спадкової інформації (За матеріалами інтернет видань).

► Порівняйте текст II із текстом I. Як змінилася будова речень? Обґрунтуйте членування тексту па абзаци.

► Який із двох текстів легший для сприймання і запам'ятовування? Відповідь обґрунтуйте.

IV. Контрольно-рефлексивний етап

► Дайте відповіді на запитання.

1. Що таке тема тексту?
2. Як визначити основну думку тексту?
3. Яку роль відіграє заголовок у тексті?

4.3 якою метою у тексті виділяють абзаци?

5. За допомогою яких засобів поєднуються речення в складному синтаксичному цілому?

► Доведіть або спростуйте думку, що абзац і ССЦ — не одне й те саме.

► Продовжте речення:

1. Абзац — це...

2. Типовий абзац має три частини: ...

3. Середня довжина абзацу має бути...

4. Під час актуального членування речення виділяють...

V. Домашнє завдання

► Дібрати текст професійного спрямування (технологічного, природничо-математичного, спортивного, економічного). Знайти в ньому міжфразові засоби зв'язку, рубрикувати його частини.